

תגובות

סיפורם של ילדים להורים מרעילים*

דנית בר

"התחפשה (המלכה) לאישה ענייה, מילאה את הסל תפוחים מורעלים והלכה ליער, לבית הגמדים. תפוחים אדומים, תפוחים טעימים, מי רוצה לאכול תפוחים?"
"פתחה שלגיה את החלון ושמחה (שלא לומר סמכה, ד"ב) למראה האישה. לקחה תפוח, נגסה - ומיד נפלה ומתה."

מתוך סיפור "שלגיה"

המאמר "הורות מתעללת בראי ספרות הילדים הישראלית" סוקר כמה סיפורים בנושא התעללות בילדים, ומעמת אותם עם האמנות השונות לזכויות הילד.

בכל הדוגמאות שהזכרו יש אכן סיפור התעללות. אך אחת מהתעללויות הקשות ביותר חסרה בסקירה - ההרעלה. ההתנכלות הרגשית המתמשכת לילד, זו הנסתרת מן העין, היא אחת מצורות הפגיעה הנפוצות והמרושעות ביותר. לא במקרה ממעטים לדבר בה. זה סיפור ללא סיפור.

ייצוג ספרותי נדיר אך קנוני לתופעה של ילדים המורעלים על ידי הוריהם ניתן למצוא באגדה "שלגיה", של האחים גרים. המלכה-האם היא המכשפה המרעילה בתחפושת של אישה חביבה. בספרות הילדים, כמו בפסיכולוגיה, מייצג הביטוי אם חורגת, אם מנוכרת, נרקסיסטית ואגוצנטרית המתקשה להתמודד עם התפתחותה האוטונומית של הבת.

"מראה מראה שעל הקיר, מי היפה בכל העיר?" שואלת האם, וכשהתשובה היא "שלגיה", מתפרץ הקונפליקט הסמוי.

*תגובה למאמר: "הורות מתעללת בראי ספרות הילדים הישראלית", כוורת 17

["קראה (המלכה) לצייד, ציוותה עליו לקחת את שלגיה ליער ולהשאיר אותה שם ל-ב-ד-ה." האם שאינה יכולה לשאת את יופיה של הבת מרחיקה אותה ומבודדת אותה מהמשפחה, מבלי לתת את הדין ומבלי להסביר מדוע. מאוחר יותר היא גם מרעילה אותה. שלגיה, כמו כל אותם ילדים להורים המרעילים והמנוכרים רגשית, מוצאת עצמה דחוייה ומנודה על ידי אמה מבלי להבין במה חטאה. זו ההתייסרות האינסופית של ילדים להורים מרעילים - הורה מרעיל הוא הורה נוטש רגשית, המותיר ילדים מוצפים ברגשי אשם ובניסיונות חסרי סיכוי "לבטל את רוע המרה" של הגירוש, של הניכור הרגשי.

מדובר בתהליך נפוץ הרבה יותר ממה שנהוג להודות בו. בעוד שעל הקונפליקטים הגלויים הבאים לידי ביטוי במריבות, באלימות, בהתעללות, בעונשים וכדומה מרבים לדבר, על הקונפליקט הסמוי הקשה הזה חל מעין קשר של שתיקה. על ההורים המנמיכים את ילדיהם ומתנכרים כלפיהם רגשית כמעט ואין מדברים.

בשונה מהורים מתעללים "טיפוסיים" שהם לרוב סמכותיים מאוד, מאיימים, אלימים וכוחניים, גם אם לעתים מתוך חולשה, הורים מרעילים עשויים להיראות יפי תואר ונפש כמו המלכה-האם. המאפיין הורים מרעילים הוא הולכת השולל, התעתוע. כל ילד מורעל יודע מגיל צעיר ביותר ש"כדאי" לו להיות "ילד טוב" ולא - יאבד את אהבת ההורה המרעיל, החל בשתיקות רועמות ממושכות מדי ועד ניכור וניתוק רגשי ופיזי בפועל.

הילדים המורעלים הם ילדים ומבוגרים העוברים כל חייהם מסכת של התייחסות שיפוטית, נוקשה ומשפילה מצד הוריהם, או מצד אחד מההורים. לעתים הם פוגעים בכל ילדיהם אבל לרוב הם "מסמנים" ילד זה או אחר, אשר כלפיו טפוף הרעל והשיפוטיות העוינת האינסופית קשה במיוחד. יחס זה מקבע מעמד של ילד "מסומן", "לא בסדר" (פורוורד 1990).

בדומה לשלגיה, ילד מורעל מוצא עצמו מחוץ למשפחה, מוקצה, דחוי ונטוש רגשית. לכך, אגב, יש הרבה פעמים תרומה כואבת מצד האחים המועדפים.

ילדים מורעלים מתומננים מגיל צעיר ביותר לשמור את הסוד, או את הסודות של המשפחה. הסודות האלה קשורים כמעט תמיד להרעלה, ליחסים המנוכרים, לעונשים הקשים שהם מקבלים,

